

Б П Л Т Е П

П Л А Н И Н А Р С К О Г Д Р У Ш Т В А
Р А Д Н И Ч К И

Год. 30

Београд, март 1984. године

Број 10

Цена: по жељи, одредите сами

(фототипско издање)

ТРИДЕСЕТПЕТ ГОДИНА РАДНИЧКОГ

Планинарско друштво "Раднички" навршава ове године 35 година постојања и рада.

И до сада смо били у приликама да у јубиларним годинама бележимо биланс Друштва и евоцирамо значајне тренутне из његове прошлости. Већ је много пута писано о присуству чланова Радничког на врховима свих висина и профила, од Пиринеја до Црног мора и од Британских острва до Халкидика и Олимпа, као и у Малој Азији, на Кавказу, у Перуу и другде, њиховим успонима у стенама свих тежина и карактеристика и учествовању у акцијама свих врста и садржаја.

Постојала су чак и прилично опсежна раздобља - нао у педесетим и почетку шездесетих година - у којима се историјат "Радничког" у великој мери поклапа са најквалитетнијим достигнућима Београда и Србије у планинарству, када су његови чланови били истовремено и носиоци најсавременијих идеја и најквалитетнијих акција, које су отварале хоризонте у свету високих планина, домаћих и иностраних, и у царству неприступачних стеновитих и ледених стрмина, када су добрим делом из "Радничког" потицале "ударне" навезе и водећи организатори планинарског живота у Београду и Србији - носиоци стручних течајева, планинарске педагогије, литературе, уметничне фотографије и других области планинарског деловања. Нажалост, или срећом, то већ дуже времена није случај.

Нажалост - зато што је време једне дуготрајније кризе и опадања Друштва, крајем шездесетих година, ипак оставило трага, јер је донекле био прекинут ланац нормалне репродукције кадрова, знања, идеја и искустава.

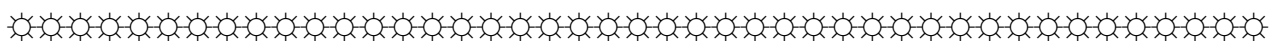
Срећом - зато што су се у планинарству Београда и Србије развили многи нови центри који су у пуној мери следили идеје и праксу "Радничког".

Сада "високогорска" оријентација, поклањање пажње стручном раду, ширење предмета планинарског интересовања на све земље и континенте, интензиван културни и пропагандни рад (права поплава филмова и дијапозитива, на пример) није никаква специфичност ни "Радничког" нити било ког другог појединог друштва, већ нормална пракса многих. И у тим новим условима, "Раднички" ипак остаје донекле специфичан, са својом непосредном, присном атмосфером и неким елементима друштвене традиције коју љубрморно чува. Међу њима је, пре свега, посебан однос према групи Каранфила у Проклетијама.

Не би требало безброј пута у оваквим и сличним приликама понављати (иако увек има нових, младих планинара који то први пут сазнају) историјат откривања и освајања тог јединственог масива и имена људи из "Радничког" који су били његови пионири и обрађивачи. Исто то вреди за давнашње прве успоне, не само чланова "Радничког" већ, у њиховом лицу, и првих планинара Београда и Србије, у гребенима Матерхорна, у доломитским стенама, у тешким смерима Јулијских Алпа, у великим траверзама преко Монблана и Монте Роза, у беспућима Комова и Дурмитора. Све то је, уосталом, доста широко познато и садржано је у јубиларним публикацијама Спортског друштва "Раднички", Планинарског савеза Србије и другим, као и у водичкој литератури и другој планинарској публицистици. На младим планинарима је да то читају и да се с тим упознају. На свима нама је, међутим, да се окренемо садашњем времену, у коме је "Раднички", истина, као и до сада, релативно малобројан колектив са стотинак или нешто више чланова, али са неугашеном искром планинарске предузимљивости и радозналости.

Као што је свака шумска састојина најздравија ако је чине стабла најразличитијих годишта, тако и у друштву какав је "Раднички" има услова да се остварује срећна комбинација младости и полета, нагомиланих искустава и планинарских знања. Јер, наш колектив и сада – томе се треба радувати – не допушта да прође иоле дужи временски период, а да његови чланови не буду иницијатори, извођачи или бар учесници појединих квалитетних и оригиналних акција, да не буду интензивно укључени у активност шире планинарске организације, да се из њиховог реда не јављају планинари који израстају у свестране и самосталне планинарске личности. "Раднички" сада види будућност у таквом свом планинарском кадру – у онима који ће моћи и хтети да откривају нове планинарске просторе, у географском, пењачком и духовном смислу, који ће са одушевљењем одлазити у планине и инспирисати друге да тамо иду. Јер, у "Радничком" смо већ одавно начисто с тим да се планинари не стварају одједном на десетине и стотине, већ један по један, у дугом времену, и да то остају за цео живот.

Зато, нека "Раднички" и убудуће буде - без обзира на то да ли ће и када опет доживљавати звездане трвнутке неких нових Каранфила – уточиште једне планинарске филозофије и схватања, планинарских мерила вредности и начина живота, који не признају празан публицитет и рекламерство, површност и сујету, већ само миран, хладнокрван рад на, макар ситним, стварима у чију смо корисност за себе и за друштвену заједницу убеђени и који сам у себи носи највећу награду - наше унутрашње задовољство.

ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

Меша Селимовић: " Тишине "

Пољичка шума !

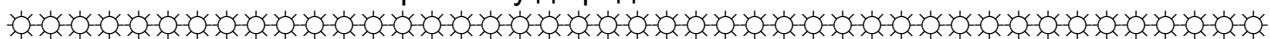
Ако има ишта лијепо на свијету, онда је то овај прастари тајанствени бескрај, у коме један живот престаје, а почиње други, непознат, диван, страшан.

У густим чечавима букава и храстова је сумрак усред дана. И не треба ићи далеко. Тамо је тајанство. И страх.

Огромна стабла стоје мирно, ко зна откад тако. Ћутљива и намрачена. Испод њихових крошања, што чине покров над свијетом, између кржавих жила, испреплетаних, повезаних у неразмрсиви сплет, којим непрестано кола невидљиви крвоток сокова, пролази сићушно створење, несигурно у овом равнодушном а пријетећем пространству што чека и нешто скрива.

Шта скрива ?

Све што машта и страх могу да роде.

РАД "П.Д. "РАДНИЧКИ" У 1983. ГОДИНИ

Планинарско друштво "Раднички" организовало је у 1983. години, у складу са својим програмом рада, као и на иницијативу својих чланова, већи број акција у којима је, у већој или мањој мери, учествовао готово читав његов члански састав, који је бројао 120 чланова. Такође, чланови "Радничког" су се укључивали у активности из програма других планинарских друштава и шире планинарске организације.

У наставку се излажу акције, хронолошним редом:

1) Излет у Ваљевсне планине (Буковска планина, Таорска висораван), крајем јануара, уз учешће 8 чланова.

2) Учешће чланова "Радничког" на зимском алпинистичком течају који су организовали Градски планинарски савез и ПСС, и то једног члана као вође течаја и другог члана као течајца (са успехом је завршио зимски течај). Ова акција је у целини високо оцењена од Градског савеза и у алпинистичкој јавности, као садржајна и добро вођена. У оквиру обуке, поред понављања више већ раније обављених успона из долине Грбаја у Проклетијама, извршено је и првенствено зимско гребенско пречење преко пет до сада зими неиспењаних ката у групи Каранфила.

3) Један члан учествовао је и на летњем алпинистичком течају, завршио га са успехом и стекао звање "алпиниста-приправник", после чега је учествовао и на три акције Алпинистичког одсека Београда и извршио неколико успона у стенама Каблара и Облика (сићевачког).

4) Чланови су учествовали и у ношењу овогодишње планинарске штафете "Братство-јединство", на деоници која им је додељена приликом проласка ове штафете преко територије Београда и узели су учешћа у пригодној свечаности која је тада одржана у Дому гарде.

5) За првомајске празнике, група од 7 чланова извршила је тродневни поход прено масива Таре и Звијезде (на потезу од Кремне до Вишеграда) са изласком на више врхова.

6) У мају је организован поход у Старовлашке планине, и то на врхове Радочела, Чемерна и Јелице, на коме је учествовало 40 чланова. Том приликом посећен је манастир Студеница, као и значајна места у драгачевском крају.

7) У јуну, мања група чланова учествовала је на ноћном успону на Ртањ, организованом од Планинарског савеза Србије, ради обележавања 60. годишњице те организације.

8) У току прве декаде јула, по традицији, чланови су боравили у Грбаји у Проклетијама (20 учесника). Сви су направили бар по неку туру на околне врхове, међу којима и на највише у групи Каранфила, као и на Подгој, Везирову браду, Волушницу, Караулу и Маја Попадију. Неколико нових чланова направило је тако своје прве високогорске успоне.

9) Два члана су учествовала у акцији друштва "Победа" на тронедељној турнеји у европским Алпима. При томе ја један од чланова "Радничког" био у улози водича. Он, као и други учесник, извршили су успоне на највиши врх Аустрије, Гросглокнер (3798), затим на неколико врхова у групи Монблана (4810) и Монте Розе (4637), као и на Брајтхорн у Швајцарској (такође преко 4000 метара).

10) Два члана "Радничког" на сличан начин били су и учесници успона на највише врхове Олимпа у Грчкој; Митикас (2917), Сколио и Скала.

11) На традиционалном Фрушкогорском маратону (24-часовном непрекидном маршу преко целе Фрушке горе) учествовао је и један наш члан.

12) У августу, мања група чланова прави тродневни поход преко Звијезде, пењући се на Велики Столац, Козји Рид и Јањац.

13) У септембру је организована дводневна тура преко Повлена (од Дреновачког кика, пречо Чикера и главних врхова Повлена до Дебелог брда) у Ваљевским планинама. Учествовало је 8 чланова.

14) У октобру је организована дводневна посета Сувој планини у којој је учествовало 40 чланова, који су делом изашли на Трем (1898), делом и на Соколов камен, као и друге висове.

15) У ноћном Маршу ослобођења Београда, поводом празника ослобођења, на потезу Космај - Парцански вис - Јајинци, а такође и на неким другим деоницама око Београда, учествовали су и представници "Радничког".

16) У новембру је организован излет у централни део Хомољских планина, на коме је учествовало преко 30 чланова, који су посетили пећину Церемошњу са околним висовима, а група од 21 планинара изишла и на врхове Јелова бара, Фин и Мртва баба. Такође су сви посетили манастир Витовницу.

17) У акцији "Помоћ планинара Србије Копаонику", која је одржана у Ђерекарама, у трајању од два дана (копање трасе за водовод) учествовали су и чланови "Радничког".

Поред ових акција које су имале друштвени карактер и одређене спортске, друштвено-политичке и културне садржаје, чланови "Радничког" били су веома активни у самосталном одлажењу у планине, често и у високе Караванке, западне Јулијске Алпе и сл. тако да се билансу Друштва могу додати још многи појединачни резултати ове врсте.

НОВО У "РАДНИЧКОМ" - БИБЛИОТЕКА ПЛАНИНАРСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Почетна идеја је била скромна: набавити и средити већи број карата Војно-географског института и тако избећи куповање карата на брзину, уочи сваке туре. Одатле се жеље и замисли логично развијају и тако, почетком 1984. године, кад је набављена "критична маса" почетног капитала у виду књига, карата и најзад обезбеђен какав-такав простор, започео је рад наше библиотеке.

Она у овом тренутку располаже са око 500 јединица, од чега највише (преко 220) има карата из Војно-географског института (даље ВГИ), углавном у размери 1:50.000, а које покривају готово сва планинска подручја наше земље, затим 27 осталих планинарско-туристичких карата и 45 књига (од којих половину чине планинарски и алпинистички водичи за поједина подручја). У библиотеци се налазе и сви Билтени "Радничког" који су до сада изашли, 1 примерак "Планинка" - билтена ПД "Рудар-геолог", набавићемо билтен АОБ који ће се појави би ускоро под називом "СМЕР", а претплатили смо се за ову годину на часопис "Наше планине" који излази у Загребу. Да поменем још и то да су, у горњем делу сваке карте ВГИ, као и у каталогу, уписани важнији масиви и врхови који се на њој налазе, а постоји и посебна прегледна

карта са границама секција, што олакшава њихово коришћење. Детаљнији увид у садржај библиотеке, може се стећи из каталога или непосредно, разгледањем.

Правила и начин рада

Библиотека ће бити отворена за време редовних састанака у Друштву, четвртом у 19 часова. Право на позајмљивање литературе имају сви чланови ПД "Раднички". Рок за враћање књига је месец дана, уз могућност продужетка за још један месец. Карте се, по правилу, узимају уочи, односно у време припрема за туру, а враћају по њеном завршетку. Литература издата крајем јуна, може се задржати до почетка септембра. Карте које се носе на туру, треба заштитити пластичним омотом од влаге и не савијати их другачије него што је то већ урађено. За сада, није предвиђено увођење чланарине, као ни новчаних казни за закашњење, међутим, немарним и неуредним читаоцима, после опомене ће се ускратити право на коришћење библиотеке. У случају губитка или оштећења књиге или карте, корисник има обавезу да набави исту такву, а само изузетно, да уместо тога надокнади њену новчану вредност. Издавање литературе уз одговарајућу евиденцију врши библиотекар, а изузетно, у случају његовог дужег одсуства, друго овлашћено лице. Можда су ова упозорења сувишна, али боље је да се каже унапред, па да не буде: "Нисам знао..."

О оријентацији за даљи рад

Пожељна је сарадња и помоћ свих заинтересованих чланова друштва, и то нарочито у виду следећег:

1. Пружања сугестија за побољшање рада, посебно информација о могућностима за набавку нове литературе.
2. Уступање библиотеци оних књига, часописа и карата, које имате у дуплику или вам нису више потребне. Ово је нарочито драгоцено код старијих публикација које се на други начин и не могу набавити. Захваљујемо се Бранку Котлајићу који је поклатио 17 књига и карата, међу којима и Реклијеву "Планину" - прву књигу о планинарењу издату у Србији /1901. год./.
3. Појединци који бораве у иностраним планинама, уз лепе утиске и евентуално слајдове, могли би да донесу и понеку, макар најскромнију карту, водич тог подручја и сл. Код групних одлазака чланова "Радничког", предлажем да ово буде и обавеза.

Сем карата и водича за поједина подручја и друге стручне планинарске и алпинистичке литературе у ужем смислу, библиотека ће, у принципу и у оквиру својих могућности, бити оријентисана и на:

- туристичке публикације, уколико садрже довољно релевантних информација о планинским подручјима;
- научно-популарну литературу која, на приступачан начин, продубљује сазнања о појединим аспектима планинских подручја: морфологији, геолошком саставу и пореклу, етнологији и историји, биљном и животињском свету, могућностима исхране у природи, потреби еколошке заштите природе, и.т.д.;
- књижевна дела која кроз оптику личног доживљаја, говоре о свету планина.

О користима које се могу очекивати од постојања библиотеке, кроз темељнију припрему тура, ширење планинарског знања (посебно млађих чланова), као информативне базе за билтен и друге пропагандне активности и.т.д., не треба много причати унапред. Можда оне неће бити одмах нарочито видљиве и упадљиве, али труд и средства сигурно неће бити утрошени

узалуд. На крају, оволики текст не треба да створи нереална очекивања, па оно што у нашој, за сада, а вероватно и убудуће, ипак скромној библиотеци не нађете, потражите у много богатијој библиотеци Алпинистичког одсека (где ће вас љубазно дочекати Дара), или негде другде.

Важно је само да се јави (и одржи) искра интересовања за планинарску литературу, као својеврсни облик културног деловања и онај елемент целокупне планинарске активности који значајно доприноси развијању и обогаћивању њеног садржаја.

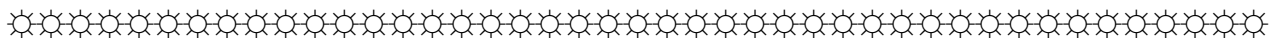
Савић Бранислав

ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

Рашко Димитријевић: "Ка висинама и ћутању"

... Не чујем ништа. То је умор од неспавања, од великог напора, од непрестаног додира са стеном и гледања у њене озбиљне и понекад несхватљиве облике. И више од свега, оно што се често јавља: потреба да тај огромни свет не буде стално нем, да звуком или покретом открије живот у себи, да не буде увек прекор човеку што је самовласно дошао овде где је једино живо биће, где нема ни најмањег инсекта нити најситнијег струка траве, где ништа не саосећа са њим нити разуме његова стремљења, где је све угашено и мртво, слика онога што је било живот. И тада шапат нам замењује то што никад нећемо чути ...

ПРОГРАМ РАДА ПД "РАДНИЧКИ" за 1984. год.

У 1984. години Друштво ће наставити са организовањем излета и похода у планине, за све чланове друштва, као и за наше огранке. Морамо се укључити у захтеве стабилизације, тако да излете и походе организујемо, углавном превозом железницом, као и укључивањем са другим друштвима а и Планинарским Савезом Београда. Ангажовањем свих чланова друштва, као и чланова председништва, морамо још већим залагањем да наставимо активност у овој години, јер улазимо у 35 година постојања друштва, па у вези са тим и активност мора да буде већа.

Рад у Београду

Као и до сада, главне активности и припреме за одлазак у планине, одвијају се у Београду, на састанцима - четвртком у 19 часова, где се разматрају сва питања која су везана за одлазак у планине, затим путем предавања из области планинарства, занимљивости са излета и похода, приказивањем дијапозитива, који увек заинтересују наше чланове и госте. Морамо побољшати рад са огранцима, нарочито у "Текстилном образовном центру", као и у

огранку при предузећу "Хидропројект", а радити, уколико је могуће, да се оформи још неки огранак. Исто тако, морамо активирати сарадњу са клубовима из нашег спортског друштва, тако да на наше излете позивамо и њихове чланове и да заједно проводимо дане у планини. Планирамо да у нашим огранцима, организујемо предавања о значају планинарства, нарочито у данашње време велике загађености у градовима.

Рад наших делегата у планинарским и форумима физичке културе и С.Д. "Раднички", настојаћемо да се настави, као и до сада, тако да би задовољили делегатски принцип, а преко њих и заинтересовали друге за планинарство.

Рад у планинама

Друштво у текућој години мора да појача свој рад на излетничкој активности, извођењем већег броја чланова у планине, организовањем једнодневних излета у ближу околину, да кроз лаку шетњу упознају лепоту планина, као и да их заволе.

За старије чланове, организујемо излете и походе у високогорске планине, којих ће у овој јубиларној години бити и више.

И ове године, предвиђамо организацију акције "Ништа нас не сме изненадити", поводом месеца физичке културе општине Звездара.

Редослед одвијања акција:

ЈАНУАР - квалитетни зимски успони;

ФЕБРУАР - зимски високогорски и алпинистички табор;

МАРТ - зимски алпинистички течај (Комови, Дурмитор или Проклетије) - квалитетни зимски успони;

АПРИЛ - учествовање на летњем алпинистичком течају (Горњак – Сићево);

МАЈ - високогорски успони у Проклетијама или Дурмитору;

ЈУН – акција "Ништа нас не сме изненадити";

ЈУЛ - учешће у успону на Арарат у Турској; учешће на алпин. табору у Јулијским Алпима;

АВГУСТ - учешће на успону у Доломитима или Централним Алпима;

СЕПТЕМБАР - учешће у високогорском успону на Олимп;

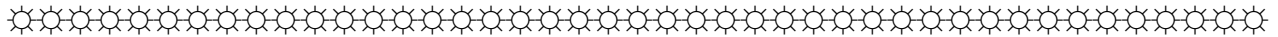
ОКТОБАР - учешће у јесењем дану планинара Београда; учешће у Маршу Ослобођења Београда;

НОВЕМБАР - учешће на Збору алпиниста Србије (Стол, Сићево или Каблар);

ДЕЦЕМБАР - посета једној граничној караули за дан Армије; квалитетан високогорски успон уочи Нове године (1985).

У границима расположивих могућности, Друштво ће настојати да и у наредном периоду врши набавку одговарајуће опреме, књига, карата, фотоматеријала, као и да ради на редовнијем издавању Билтена.

ПРЕДСЕДНИШТВО ПД "РАДНИЧКИ"

ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

Антоније Исаковић : "Трен 2"

...А на Крнову је увек ветар. Никад мртво да буде. И чисто небо небеско - искрала бих га, али се то човеку не да.

...Крново, отава чврста буде, клизимо, суљамо се низ падине као да је снег и скије стављамо, и зачас се бијемо у дну вртаче. А доле је топло, нема ветрова никада. И налазимо цветове, чврсте и пуначке, као да си их из плиша искрио.

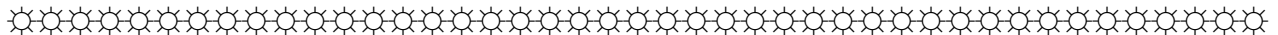
Дође зима, Крново нарасте, набрекне од снега, понегде се виде зелени врхови борова, расуте и преврнуте корпе по белом пољу. Торovima се вуци приближе, и туку клепала по сву ноћ.

Многи су близу крновских кућа, до самог прага долазили, а нису знали да им је кућа пред носем. И ту их мећава ледила, убијала. У мећави се најчешће иде укруг, пипаш и ништа не можеш да напишаш. Пролазиш поред огњишта, ако су ти ноздрве осетљиве, осетиш и мирис дима, али кућу не можеш да потрефиш, у мркини си, изнурава те ветар, односи и последњи дашак топлоте из тебе посусталог. Следе се и очи, па су као прилепљени дугмићи, и спас, где га наћи? Иди, само иди, крновска мећава у ходу човека заледи, па и људска прилика остане као колац пободен усред пртине...

...И први пут видех голог: леден, зеленобео и издужен, мотка гадна, некако крт – у кући, на земљи. Трљају га снегом, вуном, пепелом - двојица хоће трећег у живот да врате. И када из уда избацише смрзнуту мокрину, непознати прогледа на једно, чулаво око...

...Све то знам. У купеу изнад седишта туристичка карта Северног Јадрана, на другој фотографији Опатија, на трећој Триглав и група задовољних алпиниста... Опет гледам у карту Северног Јадрана. Постоје многа острва ситна као перле. Буљим у кружиће и погађам, на једном су. Али на коме, питао сам се тада. У некој смени и мене ће одредити...

...И туцаш, разбијаш камен, иза тебе расте све већа гомила, твоје гробиште. А онда, ни то ти не дају: гомила шодера се из једног каменог ћошка помера у други. Може и у море да се сјури, у бестрагију...

ИМПРЕСИЈА

Шта их то покреће... шта их то покреће ? ... Шта их то вуче напред? ... Размишљао сам, док сам се, на зачељу, вукао за њима. Жуљао ме ранац, севали ми зглобови, клизао сам се са камења, дах ми се пресецао, те као риба избачена на суво, дахтао сам. Чешће сам застајао него они. Окренут у себе, псовао сам све, а самог себе највише, и доктора што ми је препоручио оштар планински ваздух. Био сам ја већ на планини, али шта ће ми ово високогорје и то још крајем новембра. Жабац, ето то је то, видела жаба где се коњи поткивају, па и она дигла крак.

Гледам га подуже, у леђа, прешао педесету охохо, а граби ли граби..., ветеран, има у ногама толике планинчине и иде... иде... Нек' иде... И они женскаћи, иду и оне, иду, пењу се као, ма боље да не кажем..., боље.... Црк'о сам. Наравно, сео сам. Тек смо кренули, шта ли ће на крају бити? Нас седморо из два планинарска друштва - Радничког и Железничара, један преко педесете, двоје на средини, између четрдесете и педесете, ја близу четрдесетих и троје млађих од тридесет година... шаренило у свему. Почело је весело иако се баш не познајемо најбоље, а неки се први пут у животу виде. Ваљда ћемо се упознати за седам дана.

На Београдској железничкој станици, кад смо полазили, гужва. На све стране планинари. Заиста интересантно. Сви хоће да искористе новембарски празник, да га проведу у планини, на свежем вездуху и у задовољству. У возу гужва, а наша група се упутила на Пелистер, у планинском масиву Бабе. Док воз клацка, стојим и размишљам о чудним називима наших планина: Баба, Попадија, Шара, и да не набрајам.

У Планинарском дому "Копанке", на 1610 м. надморске висине, лепо су нас примили, а нисмо били ни превише уморни од два сата хода. Искусни управник, саветовао нас је о предстојећем путу. Примео сам то с малом скепсом, јер стално сусрећем људе који све знају и постају ми досадни.

Што смо се више пели, постајао сам уморнији и раздражљивији. Своје незадовољство нисам јавно испољавао, напротив, није ми силазио осмех с лица који је, додуше, постајао све киселији. Страна којом смо се пели била је испресецана великим блоковима стена неправилног облика и неједнаке величине. Често смо наилазили на каменове-клацкалице, снег је постајао дубљи, а почела је и ледена киша. Све је постајало клизавије, а одсечне падине с дужином и преко десет метара, изгледале су непријатно и захтевале су изузетну опрезност и пажњу. Оно дивно сунчано јутро, претворило се у ветровито кишно поподне. Полако, да не виде остали, из ранца сам избацио две повеће конзерве. Морао сам га олакшати.

На једном хрбату, као кроз неки левак, с тешком муком сам прешао. Окренуо сам се да га поглеђам и пљунем од муке. Застао сам, посматрајући га опчињен. Кроз тај полулевак, дувао је јак ветар и стварао маглу која се таложила у подножју планине. Битола се није видела од магле. С моје леве стране, било је све прозирно чисто, а са десне, из оног полулевка, као из неког гротла, вулкана, стварала се магла и све десно обавијала. То ме је одушевило. Још бих остао да све то посматрам с посебним уживањем, али звали су ме да их сустигнем. Не знам шта се збило у мени, али пожурио сам и за кратко време избио на чело групе. Ранац ме је мање жуљао, зглобови ме нису тако болели. Ветар је све јаче јечао и кроз неко време, почео нас је рушити. На 2-3 метра, није се ништа видело од магле. Даље се под овим условима није могло. Тражили смо најпогоднији заклон и нашли смо га у четвороугаоном наслаганом камењу са улазом у висини рамена човека средње висине. Чекали смо да ветар ослаби и дигне се магла. Међутим, ветар је постајао све јачи, али није одгонио маглу. Нађени заклон почели смо уређивати као бивак. Сада су се они конопци и велико крило цераде показали као права ствар, а док сам их носио у рснцу, мислио сам: "Ко ли ми ово ували?". Искуство ветерана било је пресудно за брже уређење бивака. Касније смо сазнали да смо биваковали на 2400 м. надморске висине, у разрушеној санитарној прихватионици из Првог светског рата. У врећама за спавање, по систему сардина, испод церада, у води, провели смо ноћ, заправо 14 сати.

Ветар је ослабио, а и видљивост се повећала, те уз повећану опрезност и напор, могао се наставити пут ка нашем исходишту - врху Пелистера, тј. до ТВ репититора. Разлику од 200 м висине, од места биваковања до ТВ репититора, савладали смо за два и по часа, уз велики напор. Угледавши репититор, наступило је откровење, задњих тридесетак метара, група је у хипу савладала, сем искусног ветерана који се натенане догегао.

О пријазности људи који су радили у ТВ репититору, немам речи да изразим сву похвалу, заправо, примили су нас као своје најрођеније. Замолили смо за краћи одмор и предах код њих, и наравно, свестрано су нам изашли у сусрет, а као изванредни познаваоци ђуди планине, нису нам дозволили да истог дана наставимо пут, јер се време погоршало. Изгледа да смо искористили предах док је кијамет скупљао снагу да груне још већом снагом.

Промрзли, мокри до коже и са резервном пресвлаком, остатак дана и ноћи, прикупљали смо снагу у угодним рсзговорима с домаћинима. Осушили смо тело и ствари. Заједнички ручак и вечера, заиста су нас још више зближили, како у групи, тако и с домаћинима - посадом ТВ репититора.

Размишљао сам, лежећи на меком душеку, у просторији угодно топлој, о томе шта нагони ове људе, моје сапутнике и сапутнице, на овај изузетан напор, на одрицање, напросто речено, малтретирање. Шта желе да виде? У чему желе да се потврде? Шта себи да докажу? Своје

психофизичке могућности? Не, не верујем да је то - то. Ко ме, бре, да се докажу и зашто? Ма, 'ајде море! Финансијски, немају никаквог ћара. Само издатке, па шта их то вуче?

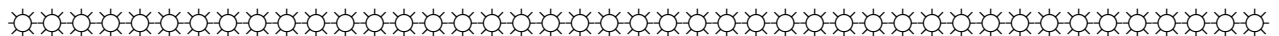
Сада сам се смејао себи, прошле ноћи испод цераде, коју сам вукао рукама, да је ветар не одлепи, а која вртача присвоји, јадник, лежим у води промрзао и тако слатко псујем, понајвише себе и оног ко ме наговори да кренем. Није упутно псовати на глас, али тихо себи у браду, корисно, јер доноси унутрашње олакшање. Смејао сам се себи слатко, тада сам лично на неку бабу која је дала пару да се ухвати у коло, а после би дала и две-три, и много више, само да изађе из кола. Тешио сам самог себе - горе не може бити, а могло је.

Сунчан дан је освануо, растанак са домаћинима био је весео, али на изванредан начин и сетан. Ко зна када ћемо се опет видети са овим добрим људима на самом врху Пелистера, на коти 2601 м. надморске висине. Сви смо зрачили осмехом. Требали смо ићи даље, на дуго седло и даље на одредиште. Опет магла, не, то је био облак. Замислите облак. Били смо у облаку. Поново успон и опет нас је сунце огрејало. Па опет облак и напослетку, открио нам се драгуљ. Угледали смо Преспанско језеро. Било је лепо. Опчињен призором, уживао сам танано, треперећи у себи. Био сам струна на дашку планинског ветрића. Около, мањи врхови планине Баба, у подножју, на 800 м. висине, плаветинило језера, свеж ваздух савршено чист, небо ишарано облацима разних облика. Уочио сам бизона у трку, с друге стране пловио је кит, а онда девојка са дугом, дугом косом. Очи су ми биле пуне, а и срце. Силазак је био прилично отежан са тог видиковца, због снега, а касније и клизавог терена. Ипак је био много лакши него успон. Негде око 20 ч. стигли смо у сеоце Претор - циљ нашег одредишта, где смо занови у мотелу. На заједничкој вечери групе, дигао сам чашу и наздравио магли, ветру, суснежици, биваку и церади, те облацима и сунцу Пелистера. Другом чашом, наадравио сам људима на ТВ репититору, њиховој људскости и доброту.

Воз нас је враћао у Београд. Као да ми се није ишло назад. Прозаично, али део мене је остао тамо, но ипак се враћам богатији. Оплемењен лепотом природе и кад брунда и гунђа и кад ти се, нештедимице, даје у свој својој лепоти. Оплемењен за једно ново друговање. Оплемењен сазнањем да бих опет ишао у планину и ићи ћу, будите уверени. Можда сам осетио или наслутио шта друге на тај напор у планини гони.

Још нешто, можда сам на моменте био вулгарно отворен, али било је из срца.

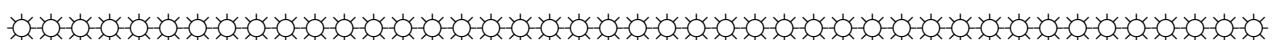
Петар Смиљковић

ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

Добрица Ћосић : "Време смрти"

... После три дана боја за Сувобор, изгубио је и Сувобор и околне положаје. Уздао се у планине, рђаве путеве, непролазе. У кишу, снег и маглу. Уздао се у земљиште и небо. Да скрше, пребију, разоре Поћореккову армију. Да липсава по врлетима и урвинама. Затим да сјури у глибницу Колубаре. Али су Швабе толико премоћне да су савладале земљиште и непогоде, освојиле косу по косу, брег по брег, корак по корак, пели се на Маљен, Сувобор, Рајац. Поћорек је методично и упорно ратовао. Нигде није испољио сву снагу. Оно што је наумио, то је и постигао. Задобијено је добро чувао. Ударци му били промишљени. Сада са Сувобора зариће му се у леђа и раскомадати армију. То би и један фелдфебел учинио, а неколико фелдцајгмајстер и командант Балканске војске... Можда је у оволиким ситним победама истрошио снагу за одсудну победу? Можда нема резерве? Можда... А, да ли је наступио час кад је и "можда" чињеница за једну одлуку? ...

Кирил Прачек

У КОТОВОЈ ШПИЦИ

Чудно је почела та догодовштина. У понедељан, 23. септембра 1956. године, враћао се Цане, као обично по подне, из службе. На улици је срео Уроша с неким другом, кога му је Урош представио као Блажину Звонета из Београда.

"Реци ми, да ли би имао времена, да пођемо у онолину Јаловца? Блажина је дошао из Београда са задатком да добије и организује спасиоце, који би нренули да траже двојицу београдских алпиниста несталих лансне године без трага. То су били Зоран Марковић и Првослав Јовановић. Трагање би ишло по приватној линији. Зоранов отац, који живи у Канади, покренуо је акцију и по италијанској страни плаћа трошкове.

"После једне године тешко је шта наћи, Уроше. Не знам, има ли каквог смисла да тражимо? Но, ишао бих свеједно. Кад намераваш да кренеш?"

Цанета је привлачило, као сваког алпинисту - на прагу је опет догађај, скитња, тражење, пењање, борба са стеном и временом, у свему, мушка посла.

"Та, трабаће још нешто људи, рад ће бити напоран. Узели бисмо још Макса и Бутинара и крећемо у среду по подне у Тамар. Сутра идемо с Блажином на Крвавац. Управна канцеларија има излет и идемо са њима."

Блажина је био за све време тих. Сада се огласио: "Не смете мислити да ћете имати са мном потешкоће. Свикао сам на стеном и много сам проживео у Словенији". Стварно је одлично говорио словеначки, а такође се и пењао врло добро, што се касније показало.

Опростили су се.

У уторак и среду је било ввсело. У четвртак по подне киша је престала и Цане се упутио Урошу. Урош је јуначки спавао, Цанету је отворио Блажина, који је обављао домаће послове.

"А где је Урош?" упитао га је Цане. "Спава. Да ли да га пробудим?"

"Наравно, по њему. Време је да се договоримо и кренемо. Допуст имам само три дана, после је готово. Тако ћемо и по киши да тражимо. Но, чини ми се да ће киша престати. Север вуче."

Зуро је прогрмео из спаваће собе: "Дакле, Цане, идемо ли ?

"Него. Ишли бисмо возом у 16 часова."

"Међутим, ко ће да обавести Макса и Бутинара, већ је касно за воз, пола пет је."

"Имам бицикл. Пођимо прво у фабрику за Бутинара, поподне је на послу, после ћу се одвести на Хрушчицу по Макса."

Бутинара су нашли одмах, потом се Цане упутио на Хрушчицу.

"Макс, у 18 часова одлазимо из Јесеница. Узми са собом 10 клинова и бар четири карабинера и уже."

Макс се, нажалост, дословце управљао по упутствима и није узео собом, осим хране и поменуто опреме, ништа друго. Макс је био увек дисциплинован, но овај пут би му дисциплина скоро наудила.

Идући у Тамар, киша их је полако квасила. Полако су се вукли с тешким упртњачама према кући у Тамару. Марко и Блажина су имали посебно много опреме. Блажина је носио огроман ранац, да му практично не би требао шатор, који је био у ранцу. Био је опремљен као за Хималаје. Касније се показало да ништа није било сувишно.

То вече, Мина није била више на ногама. Закуцали су на прозор. Урош је својим чудесним гласом нешто и запевао, као ону "Кад пси залају...". Мина се одмах пробудила и отворила врата.

Газда је био Блажина. "Паленту ћемо и кафу", дао је одмах посао Мини. Штајерка Мина била је у спору са Урошем, јер је тврдила да нема долине над Логарском долином и Онрешељем, где је била више година. Урош, опет, није могао нахвалити Тамар, с којим се Окрешељ - по његовом суду - ипак не може мерити. Цане је дипломатски био уз Мину, како би више добио за вечеру.

"Уроше, ту ћеш ипак морати да попустиш, јер ништа нема равно Логарској долини и штајерском девојчету. Ти си од Рачета и зато хвалиш своју торбу."

Устали су у рано јутро. У том каснојесењем времену, дан више није дуг, зато су кренули по мраку. Мини су поручили да се враћају у недељу поподне, што ће рећи, кроз три дана.

Урош је повукао, као по навици. Цане га је назвао просто "раџипак", што у неком оријенталном језику означава тркаћег коња племените крви, или га је звао "шетпезом".

"Нешто сам доживео са задовољством", почео је Макс, "први пут у животу видим Уроша, да има велику упртњачу, као да сламарицу носи на леђима. Кад бих још Гандија видео једаред с таквом упртњачом, не бих жалио и да умрем. Обично носе, тек, неке шнолске торбице."

Раџи, стварно, као да се сакривао под огромном стрехом.

"Дај, дај", узвратио је Блажина, "шта, заправо, мислиш да има унутра? Ништа друго до нешто крпа, гуњ, нешто хране и безброј капица, да му не би зебла ћела."

Утом је Урош одмакао, да су га једва још видели.

"Не знам шта га тако вуче", рече Макс. "У том човеку су невероватне елементарне силе. Уопште не издржи, да би неко ишао испред њега. Ано га покуша сустићи, увек се развија надметање, док један не попусти. Најбоље да га пустиш да трчи напред."

Нису ишли по сипару према Јаловцу. Завили су на десно скромном стазицом на горе. Тај пут је много пријатнији од досадних одрона. Врло је стрм и успут добијаш на висини. Тачно изнад је злогласна заједа у Шитама и поред ње Белачева смер. Спасиоци су увек, када су одмарали под тешким бременом, посматрали Шите и тешке смери у њима.

И поред тога, што су пре дана пошли из куће, требала су скоро три часа, пре него што су се зауставили безмало под Котовим седлом, под великом стеном. Предео је био врло сликовит с лепим погледом на кочоперни Јаловец. То место Урош је изабрао за бивак. Нешто ниже је растао бор кривуљ, који им је добро дошао навече.

"Морамо се договорити," почео је Урош, "како да се прихватимо посла. Све време имам утисак, да ћемо тражити узалуд, но тражићемо свеједно. Предлажем да идемо у потрагу у две групе. С Марком идем између Вевнице и Котове шпице источном страном, а вас тројица се пењите западном страном на Котову шпицу. Сађите старом стазом с Котове шпице у Загаче па св вратите граничном стазом на седло између Вевнице и Котове шпице, тако ћемо двоструко прегледати сав тај горски предео."

Сложили су се с тим предлогом. Сву сувишну опрему одложили су под стену, прекрили је Блажининим најлонским покривачем, обложивши све камењем. Дан је био за промену опет леп, лагане маглице прегањале су се међу врховима. Сунце је топло грејало.

Упутили су се свако својим смером. Сироти Марко био је осуђен на трчање с Урошем и мада му је било једва деветнаест пролећа, Урошу пак близу педесет, Марко јв био тај који је потеглао "краћи крај". Марко се брзо развио у одличног алпинисту. Око 1954. година Цане га је први пут повео на алпинистички излет Словенским смером у Триглавској стени на пењање. Трећи у навези био је тада надучитељ Михелић из Бохињске Бистрице. Из слабуњавог Марка развио се одличан алпиниста. Препењао је све најтеже домаће смери у друштву с Миланом Валентом. Валента, који је такође био спасаца, називали су другови напросто медведом или јетијем, био је изузетно снажан, и имао је још једну особину: изузетно се бојао девојака.

Макс, Блажина и Цане завили су према Котовом седлу. Собом су узели пењачку опрему и фотоапарате. Звоне је хтео све да слика, да би имао документе о претраженом терену, у случају ако ништа не нађу.

Одмах на седлу дао је Цанету упутства шта да снима. Затим су пошли. Ишли су безбрижно један за другим по гребену нагоре и пречили у лево до жљеба, који је био као неки слабо назначени камин.

"Погледај клин!" рекао је Макс.

Зауоставили су се.

"Дај кладиво, да га избијем", огласио се Звоне.

Макс му је дао оруђе, запевао је челик и за кратко време, Звоне је загледао клин.

"Р.Н. знак је утиснут на клину. Ко би то био?"

"Нико други неће бити до Радо Ночевар," рече Макс.

Али није био Радо, јер Радо не би ту забијао клин. Но, да су спасиоци знали тада за трагедију, која се одиграла тачно тамо у близини, можда управо на том месту где су стајали, можда само мало ниже, не би пењали тако безбрижно. Само педесет метара под њима лежао је скелет Зорана Марковића. Да се у том тренутку Звоне сетио тога, чега се сетио поподне, вероватно би ишли мало надоле и нашли шта су тражили. Поподне се Звоне сетио да су негде у Триглавској стени управо он и Зоран избили Радов клин, те да је вероватно истог ту забио Зоран. Чудили смо се зашто је Радо на том месту забио клин. "Можда је било лоше време, можда се пењао зими, шта знаш шта је било", мудровали су, када се Цане залетео у једно теже место у тој верачини.

Макс је имао чудовишан пењачни инстинкт. "Навежиимо се, момци. Није баш да бих казао да је тешко, но чини ми се да је под нама стена превисока и већ знаш, ако ти случајно оклизне..." Цане је испењао превисоно и узео мало перлонско уже из упртњаче. Бацио га је надоле, па су се Звоне и Макс навезали. Упро је ногама у стену и осигуравао. Испењали су на врх, који је био тек мало над њима.

"Макс, погледај све плочице, нећеш ли случајно наћи потписе изгубљених", рекао је Звоне. Макс је, дабоме, прегледао све, али узалуд. Утом је Цане смотао уже и ставио у упртњачу. Топло сунце и ведро небо присилили су спасиоце на осматрање околине. На једној страни Јаловец, на другој Мангарт, а под њима оба Белопечка језера. Као два драгуља лежала су усред шуме. Нису се дуго дивили лепоти што је нуди поглед на тај јединствени горски свет. Упутили су се гребеном надоле.

"Ту негде мора бити стаза према Загачама", рече Макс.

Загаче се назива удолина што води према седлу између Вевнице и Мангарта. Цане је тражио стазу, али нешто стази налик наслутио је тек по извежбаном алпинистичком инстинту, или по срећи, ко зна?

"То ће бити вероватно стаза. Па да, друго не може бити. Погледај, Макс, само овде је проходно."

Спустили су се у широко растргнуту увалу. Тражили су пут, на који су ту и тамо налетали и опет губили. Око стазе нису много трљали главу, силазили су просто надоле, тамо где није било пролаза. Једино могући пролази били су стазом и на њу су инстинктивно налетели док се нису спустили на сипар. Зачули су глас Уроша. Стари Серпес већ се пробио преко седла и сада се враћао смером којим су прошла тројица: Макс, Звоне и Цане.

"Јесте ли штогод нашли?", било је прво питање. "Ништа!" ? гласио је одговор.

"Наставићемо договореним путем , узвратио је Звоне.

"Имате ли шта за пиће?"

Цане је дао чутурицу, за сваног по гутљај.

Звоне је био изванредно темељан, скоро превише. Сваки жљеб, сваку зубну пукотину, све су морали прегледати, зато су напредовали доста спорије од Уроша и Марка. Раџипак је прхнуо стазом нагоре и након пар минута већ је преко зуба показао беле зубе. Звоне је снимио увалу и силуете на гребену. Отишли су напред стазом према седлу изнад Загача. И ту су прегледали сваки гребен и све друго што им се чинило сумњивим. Спустили су се далеко доле према Кортиници, и да су се спустили само још 100 метара ниже, тога дана би по други пут нашли то што су тражили.

Тројка се полако успињала према седлу изнад Загача. На седлу су се зауставили и поново дивили Белопечким језерима. Тешко су отргли поглед од та два смарагда међу шумом. По стази су наставили пут према седлу између Вевнице и Котове шпице. Изнад стазе стоји узидана плоча с натписом: "*Via della vita, gia via del morte*", и још да је пут урадио батаљон Тољаменто. Из натписа да се закључити да су први људи изгинули већ при изради тог пута: "пут живота, а већ пут смрти".

Необично су се обрадовали води, која је мало височије текла из стене. Наточили су чутурице и упутили се преко седла у смеру логора. Били су уверени да ће Урош већ бити у логору. Но, он и Марко су по силаску на Котово седло отишли да још погледају у југоисточну стену Котове Шпице, не би ли тамо можда нашли неке трагове. Под седлом су се срели, када су већ други пут силазили с Котове шпице, тамо где су се јутрос испењавали Макс и његови. Чудно, ни Урошу, који је иначе имао изванредан инстинкт, није пало на памет, да при силажењу погледа мало ниже у камен. Два пута су ишли са Марком тек 30 до 50 метара над скелетом Марковића.

"Где сте ишли", било је прво питање.

"Пењали смо се још Крушицевим смером", одговорио је Марко, који је водио теже делове.

"Јели било тешко?"

"Ништа посебно, само одоздо сам се мало мучио, јер сам уморан од хода целог дана", узвратио је Марко.

Сишли су до таборишта. Почео је рад на припремању бивака. Било је већ касно, четири по подне, око 19 часова у то јесење време је мрак. Заравнили су простор с биваком. Макс и Звоне су постављали шатор. Цане и Марко су доносили гране бора-кривуља за простирање и кување. Раџипан је, међутим, све то гледао. Стари спасилац седео је уз стену и посматрао Цанета како ће заложити дрва која су била сва наквашена од претходног дана.

"Нећеш да заложеш", узвратио је.

"Потанко гледај како се у таквој прилици заложити са једном једином шибицом", узвратио му је погођени. Из упртњача је узео мали комад свеће, припалио га и подметнуо под дрва. "А сада, пустимо све скупа пар минута на миру, и ватра је ту."

Ускоро се задимило. Шеф кухиње био је Звоне. Приставио је воду из чутурица, скувао Арго-супу, надробило унутра двопека и нарезало на ситно димљену саламу, те је промешао и прокувао у супи. Били су добро гладни и управо им је добродошла издашна вечера.

Урош и Макс су били без кашика и посуде.

"Стари сте војници и како уопште можете ићи без главног оружја у борбу?", задиркивао их је Звоне. "Уроше, ти си још неки резервни мајор или капетан и још не помишљаш на разоружавање. Сирота војска којој ћеш ти да заповедаш."

"Дабоме, ви, ви мислите само на храну, мени је свеједно, три дана да не једем и не пијем, и исто тако ми је свеједно, ако је могуће да се поштено наједем." Но, и то вече било му је свеједно, ово задње. Први мрак спустио се на земљу. Притиснула је хладноћа с ветром.

"Момци, за доручак немамо воде, а такође и сада би нам легла кафа или чај. Ко би ишао на снежниште под Јаловец по снег?", питање је поставио шеф кухиње.

Двојица старих, Макс и Урош, отпустили су се на пут. Снежниште је било далеко од таборишта готово пола сата. Узели су са собом чутурице и поливинил. Марно и Цане су у међувремену насекли грања и дрва. Цане је носио малу секирицу која им је много користила. Звоне је за то време сређивао шатор. Кроз један сат, Макс и Урош су се вратили. Урош је носио у свом огромном упртнику снег. Одложили су бреме, снег се није топио јер је било хладно, испод нуле. Скували су чај и отишли на спавање. Звоне је имао спаваћу врећу, Макс није имао ништа, Цане је имао вестон, исто је имао и Марко, а Урош је имао врећу. У шатор су ишли тек тројица: Звоне, Макс и Цане, више их није могао примити. Марко се прилепио уз шатор и покрио поливинилом. Урош је спавао поред, на крајњој спољашњој страни. Спавање им је било проблем због мрза. Али, спавали су добро.

Ујутру су скували чај и поново отишли на посао. Закључили су да ће се спустити преко Котовог седла у Коритницу и претражити успут сав терен под стенама. При успону на седло, наишли су на огромну снежну рубну пукотину. Спустили су Марка на ужету у дубину, али није ништа нашао.

"За сваки случај", рекао је Звоне, "прегледајмо управо све на шта будемо наилазили успут."

Сунце је изашло и ускоро топло грејало. На седлу су упрли поглед у стену Котове шпиге, што ју је сунце лепо осветљавало, потом су се спустили преко седла надоле. Развукли су врсту у стрелце и прегледали терен. Урош је с десна наишао на стазу која је водила преко стене. Прегледао је стазу и вратио се.

"Другари, сада би се поделили у дре групе. Прва би ишла напред и потом попреко, те назад горе до под стене, друга би ишла овом стазом ноју сам прегледао. Под стеном би се срили."

Звоне је одговорио Урошу: "Добро, Уроше, ти и Марко идите напред, нас тројица идемо попреко."

"Само, пазите," узвратио је Урош, "стазе на крају, када сте дошли преко стене, нема више, засута је камењем огромног одлома из стене."

"Без бриге, Уроше, имамо пењачку опрему са собом", одвратио је Манс уз поздраве. Урош и Марко наставили су са прегледом на доле, остала тројица су брижљиво испитивали све увале успут преко стене. Силазак по засутим шупљинама био је унеколико тежи, али су га савладали без посебних тешкоћа. Једва да су се добро осврнули на другу страну, већ су се мало ниже показали Марко и Урош. Врло брзо је био Урош за њима, иако је имао дужи пут.

"Сада мора да се договоримо" почео је Урош, "ако ћемо наставити са радом. Отац несталиг Зорана говори у писму о "Худи Шкрбини", да би је детаљно прегледали и цео жљоб под њом. Познајем тај терен и кажем вам, ако су где год у ували под Худом шкрибином, никад нико их више неће видети. То је страшно дубока и вечито заснежена провалија у стени. Ни прегледати је нећемо моћи."

Загледали су издалека тај изједени понор и закључили да ће ићи Урош и Марко по зубу над њим према Худој шкрбини, а остала тројица ће у међувремену прегледати терен под стеном Котовог седла. Марко и Урош набацили су опрему на леђа и спустили се надоле по сипару. Морали су се спуштати око 400 висинских метара, да би приспели на супротну страну, у подручју Мангарта. Стари тигар се није препустио одмору, већ је сместа одјездио надоле.

"Кад га тако посматрам", рекао је Макс, "чини ми се да је у лову, без одмора, без окрепе, без мира, јури, док не успе."

Макс, Звоне и Цане су сели и прво се окрепили. Потом су се сложили да Макс иде рубом стене нагоре, а Звоне и Цане би прегледали ближу околину над собом. Звоне је предлагао да се попну неким камином на полице што су се широко развучиле над њима. Цанету камин није био по вољи, но није ништа рекао, запутио се према намину и Звоне за њим. О раме је обесио своје мало перлон уже, узео је и кладиво, клинове и карабинере. Камин им је колико одмах показао зубе. Стена је била алгаста, а превисоки скокови су им затаарали пут. Према врху Цане се упутио врло тешким пењањем на зуб, и ту је био крај. Није могао ни напред ни натраг. Звонету је рекао да се по камину врати натраг, док је сам забио снажан клин, те се тек тако, спуштањем по ужету, вратио. Утом су чули испод стене Мангарта снажне позиве Уроша. Нису тачно разазнавали нервозне повике.

"Макс се је убио, Макс се је убио !"

"Звоне, да ли јето могуће, ми га не разумемо тачно..."

Звоне је поново звао: "Уроше, кажи јасно, шта је !?"

Стари тигар је опет заурлао нешто слично и показао у смеру којим је отишао Макс. Нејасно су чули и Максове повике. Видели су Уроша и Марка како трче уз брег.

"Нешто мора да је, погледај како трче".

И Звоне је нагнао на горе. Иако је Урош био најмање један сат нормалног хода удаљен од места где је био Макс, а Звоне једва десет минута, дошли су скоро истовремено сва тројица на место. Цане је покупио сву опрему и полако се упутио нагоре.

Макс је био, дабоме, жив и здрав, Урош је викао: "Макс га је нашао," али тако нервозно да су га лоше разумели.

"А сада ми реци, Уроше, што си трчао узбрдо? Ако је сломљени сиромашак чекао целу годину на тебе, вероватно би још и пола сата дуже издржао", рекао је Звоне.

Марко је више но тихо додао: "Целим путем, док смо трчали узбрдо, исто сам мислио."

По ципели коју су нашли и по боји косе, утврдили су да су нашли костур Првослава Јовановића. Нашли су, дословце, само још скелет, и то распршен на већем простору. Осим тога, још и омчу најлон ужета, које је било на карабинеру, покидано, и део одеће.

Урош и Марко су се одмах упутили у стену, која је над тим местом била сразмерно приступачна, али већ мало више пењање је по приближној оцени спасилаца скоро немогуће. Прегледали су и испитали све приступачне висине, али узалуд. Марко је био први пут у акцији под утиском унесрећеног и рекао је да му је пењање управо некако тешко. Стари спасиоци су већ добро познавали тај осећај.

Од Зорана Марковића нису нашли никакве трагове. Нагађали су све могуће о развоју несреће. Били су уверени да су прелазили надоле с Котовом седла. Касније се показало да није било тачно.

"Погледај", разлагао је своју теорију Звонко, "Јовановић је стајао на осигуравалишту, себе је имао упетог с морнарским чвором у карабинер и осигуравао је Зорана, највероватније у пречници. Зоран је испао, пад је на крају ужета избацио Јовановића из осигуравалишта, лађарски чвор је савио перо карабинера и перо карабинера је пререзало уже. Тако је Јовановић одлетео из осигуравалишта преко стене."

То разлагање било је врло вероватно. Звоне је стајао на дробини, пушио лулицу, држао омчу у руци и разгледао је лао Шерлок Холмс. Сумњиво им је било једино то, да је уже тако рашчешљано.

"Вероватно се преко пера карабинера уже само нарезало па се после покидало при трзају падајућег Марковића", мислио је Урош.

Гребали су и даље по каменој дробини и сакупљали кости. "Можда је Марковић засут у овој сипини", закључили су по нађеним остацима алпинисте.

"Данас нећемо много више да установимо", мислио је Урош. "Остатке ћемо пренети у Коритницу и обавестити власти и родитеље унесрећених. Јер, једаред мора да прегледамо пречницу у средини стене и камин од врха надоле. Само ту негде морају бити још трагови за Марковићем. Погледај, ту нема ни једне упртњаче, ужета ни кладива, а и скелет је за једног човека непотпун."

Стари тигар је имао право, никада га није варао његов алпинистички инстинкт. Скелет Марковића био је високо над њима, над скелетом у камину висило је уже, на крају ужета клатила се празна омча.

Урош је завио кости у најлонску врећу и ставио их у своју огромну упртњачу. С Марком је пошао преко стена, које су представљале лаку "пењачину" у смеру према Загачама, по страни од западне стене Котове шпиге, да би још једаред прегледао стену. Остала тројица су управо ишла на доле, морали су узети упртњаче ноје су оставили ниже. Ускоро се огласио Урош из даљине: "Видимо уже, у стени виси на глатним плочама, приближно двеста метара високо."

Макс га није могао видети, јер није био довољно одмакнут од стене. "Питање је: да ли стварно нешто виде? Морали би имати двоглед, да би стварно лепо прегледали стену. Видиш, Звоне, у томе смо погрешили, немамо двоглед."

Звоне се хитро снашао: "Ујутру ћемо узети ловца из Коритнице, тај сигурно има двоглед."

Силазили су полако надоле. Успут су се дивили дивљој лепоти Коритнишке долине. Стиснута између Јаловца и његовог суседства те Мангарта на другој страни, долина је отворена унеколико само према југу. Док је на седлу дувао ледени ветар, на коритнишкој страни

сијало је топло јесење сунце. У Тамару је лишће са дрвећа већ опадало, а у Коритници су јесење боје још надасве живе. У долини је шум Коритнице оживљавао јесењу панораму. Дивљи свет, можда још лепши од Тренте.

На зеленој равници у подножју великана зауставили су се и почели са окрепљењем. Урошева сламарица добила је нови назив "лес". Из "леса" је извукао ужину и мирно јео. Урош се уопште умирио последњих година, никакве посебне вике као некад, ведрије понашање, више смеха и пријазности. Можда би помислио неко на рачун "леса", да спасиоци немају потребног пијетета према жртвама које сnose са планине. То мишљење било би, разуме се, заблуда. Још увек су први набрали цвеће унесрећеним. Али, тренуци при њиховом раду тако су страховито тврди, да нема ни времена нити места за нарицајућу сентименталност. Леђа се повијају и мишице дрхте од напора, уморно тело се у дугим данима једва одмори од непрестаног рада.

"Нешто опреме, бар железно, могли бисмо оставити овде, сутра се враћамо истим путем", предлагао је Макс.

Скупили су гвожђе и Макс га је сместио под камен. Затим су се дигли и отишли даље. За кратко време приспели су до сеоског газдинства. Ступили су у двориште. Урош је преузео реч.

"Оче, да ли би код вас могли спавати вечерас, наиме ако имате штогод простора на сену?"

Сељак Маркич их је загледао: "Мислим да ће бити простора. А куд идете?"

"Сада идемо у село, увече бисмо се вратили, а ујутру идемо натраг у Тамар."

"Ајде, важи, само дођите".

"А шта са упртњачама, да ли бисмо их могли оставити код вас, да их не вучамо собом?"

"Само их одложите у кухињу, ту ће бити у најбољем миру."

Опростили су се од пријатног човека и отишли даље. Доста лакше су газили, како су одложили терет. Само је Урош носио собом своју огромну сламарицу. И поред тога што је упртњача била тешка, остали га нису сустизали. Почела је трка по новој шумској цести у Лог под Мангартом. Цеста је била на више места потпуно уништена. Градитељи су правили рачун без воде. Изненадно опако невреме проузрокује у тој уској долини силан пораст бујица Коритнице, подивљала вода уништрва све што дохвати. У Логу под Мангартом Урош је потражио ловца Венцеља. Нашао га је далеко иза куће при окопавању кромпира. Образложио му је цео случај. Ренцељ је пошао са њим, да би обавио све формалности и предали остатке алпинисте у мртвачницу. Планинско зеленило остало је његова последња стража.

Макс је још показао спасиоцима занимљив споменик из Првог светског рата на војном гробљу. Аустријском војнику уз бок стоји Босанац и подупире га. Ту на Ромбону и његовој околини дали су Босанци лављи удео у жртвама у Првом светском рату, за време одбране и пробоја италијанског фронта.

Газда Звоне је заказао вечеру у ресторану, после чега су се момци договорили са Венцељем да ће их пробудити у 5 сати код сељака Маркича. Затим су отишли натраг уз Коритницу. Пратила их је тама. Урош им је одмах нестао пред очима и када су дошли до Маркича, овај је већ био у живахном разговору са сељаком.

"Оче, да ли је било планинарских несрећа прошле године?"

Ситан, сув човек, с изазнредно тврдом жуљевитом руком, размислио је и одговорио: "Да, више људи су допремили овамо". Причао је о некој жени што се оклизнула у околини Јаловца, о гоничу који је настрадао у увалама над његовом кућом и још о некој жртви планине.

"А у Котовој шпици, да ли су пастири и ловци чули неко запомагање?"

"Ја, и тамо су чули, ваљда више дана, али је то тешко рећи, да ли је неком била потребна помоћ или не, јер се по планини стално чују разни повици и вика."

Урош није могао сазнати ништа тачно. Маркичу такође није поменуо о чему се ради, нити да су нешто нашли.

"Оче, да ли би могли добити млека?"

"Дабоме да можете. Од давнина су га туристи овде стално пили."

Четврт часа потом, све је било тихо, млеко и хлеб запослили су људе.

"Јесте ли стално сами овде?", упитао је Урош.

"Жена и ћерка су у Логу. Ћерка иде у школу и одавде би јој пут био предугачак." Човек је још причао како је радио у Рабљу у руднику, да ће имати одатле и пензију кад наврши извесне године старости, да има ћерку у Аустрији која мора тешко да ради јер има лењог мужа, који је такође Југословен, да има два сина у Америци. Човек је занимљиво причао. О условима који у најближој околини зими страшно грме, да му се тресе кућа, да често, од страха, лежи у подруму, о криволовцима, о снегу који напада најмање по два метра сваке зиме и о тешком послу на обронцима. Спасиоци су га питали и он је одговарао.

После осам часова, поздравили су се и отишли на сено. Ноћ је минула у трену, барем им се тако учинило, када је немирни Урош почео око пет сати бушкати по сени. "Дајмо, дајмо," по старом обичају, иако би лако још један сат спавали, јер пре дана и тако нису могли кренути.

У кухињи их је чекао Венцељ. Дошао је у тачно договорени час. Са собом је носио двоглед и пушку. Требало је да дође и судска комисија, али су је узалуд чекали. После доручка, упутили су се уз стрмину. Уз пут им је Венцељ причао како су тражили стару жену, која је настрадала приликом брања бруснице. Њени суседи су уочили да је нема у кући, јер се огласила гладна стока. Онда се нашао неко ко ју је задњи срео и из разговора са њом сазнао да иде за бруснице. Настрадала је у стрмини услед оклизнућа са камена.

У групи је био, такође, граничар, старији водник Марковић. Погранични чувари су морали службено учествовати у акцији. После једног сата хода, раздвојили су се у две групе: Урош, Макс, Венцељ и водник ишли су стазом према Загачама, Марко, Звоне и Цане по ували навише. Звоне је хтео да потражи оне остатке које је донела вода и услови низ увалу. Полако су се вукли сипарима нагоре. Умор се полако и упорно данима скупљао у мишице. Нашли су још нешто костију и пар крпа од најлонске врећице. Када су се приближили месту несреће, остали део групе већ се враћао. Занимало их је шта је са ужетом које су јуче видели у стени Урош и Марко.

"Није ништа", објаснио је Венцељ, "кад би то било уже, било би бар тридесет сантиметара дебело. Видели су од воде излизани жљеб, који се пружа у правој црти, као уже, надоле. Требаће тражити височије, горе на полици и на врху, у камину." Истог мишљења је, већ пре, био Урош: "Кад би и други био ту негде, у песку, из осулине би негде морало да вири најлон уже. Тако дуго уже се не затрпа цело у песак." Имао је право стари спасилац Макс.

Ту су обавили свој посао. Закључили су да што пре бочна група спасилаца прегледа камин при врху Котове шпиге и полицу у средини стене. Ако ту не буду ништа нашли, нека прекопају песак на месту где су нашли Јовановића. Потом су се опростили. Ловац и водник вратили су се натраг у Коритницу. Урошева скупина кренула је према Котовом седлу. Почело је овлаш да сипи, но није остало при том. Према седлу све их је више квасило. Урош је нестао напред, остали су у магли према врху зашли у лево и нашли се на рубу стене.

"Са десна смо изгубили стазу", рекао је Макс, који се није дао завести маглом. "Идемо натраг доле удесно."

Без речи су ишли за њим, јер су били истог мишљења. На седлу их је сачекао ветар и Урош. Сишли су до свог бивака и купили ствари. Почео је да пада јак снег и стазу су нашли тек више по срећи него уистину. Дошли су у стрмину.

"Сад ћу да се реванширам Урошу за гоњење узбрдо", тихо је рекао Цане Макс и киднуо свом снагом узбрдо. Урош је одмах то прихватио и потрчао за њим, али му надоле није ишло тако као Цанету. Да је пожурio још толико, не би га могао уловити. Тешке упртњаче заносиле су их тамо-амо. Тек на равници, негде пред домом, Цане је зашао лево и ту је Урош искочио напред. Трчао је по равници колико му је душа допуштала, како би повећао раздаљину, али узлуд. Цане га је пустио да вуче, али је трчао тесно за њим. Пред самим домом, Урош је поклекао у јарак и ту му је понестало даха. Полако, као задихано говече, вукао се до дома. Тог дана није више дивљао напред, држао се групе када су ишли на станицу.

"Цане, честитам!" рекао је Звоне.

У понедељак, 20. октобра 1958. године, у 14 часова, поново су се упутили у Јаловчеву околину. Урош, Макс, Марко и Цане. Пратио их је стари Блажеј. Успут су се нашли опет у близини седла. Дан је био леден, права зима. Запао је већ снег, који је помало још провејавао, дувао је снажан ветар. Обукли су вестоне и упутили се према југоисточној стени Котове шпице. Блажеј је остао на месту где су приликом прве акције биваковали. Макс, Марко и Цане узели су сву опрему са собом, Урош ју је оставио код Блажеја.

Урош је био у већој групи, хтео је прво да осмотри полицу која је водила приближно преко половине стене од Котовог седла према Загачама. Већ издалека викао је осталој тројници:

"Ту су трагови, угажено је!"

"То мора да је био јако велики Јети", закључили су спасиоци када су дошли до Уроша.

"Ко би ходао ту окол, трагови су свеже угажени, можда је неколико дана томе како је неко шпартао ту окол."

Стопе су водиле до полице, од тамо на горе. Онај који је ходао тамо окол, правилно је оценио да је приступ на полицу крајње тежак. Урош се упутио укосом надолу, по снегу и леду, према полици. Био је решио да с Максом иде на полицу. Макс и Цанету је поручио до причекају на рубу. Пробао је приступ на полицу, али се одмах обрнуо.

"Неће ићи без ужета и клинова!"

"А где су ти уже и клинови?", упитао га је Макс.

"Доле сам оставио све код Блажеја."

"И како мислиш сада да пењеш без опреме?"

"Па, ваљда има неко од вас опрему са собом", узвратио је Реџипак.

Марко је још био код Макса и Цанета. Цане му је дао своје мало перлон уже, које је увек носио уза се, нешто клинова и кладиво. Навезали су се с Урошем на двојну дебљину ужета и Марко је почео напредовати. Испробао је клин, који је забио на рубу и полако је прешао у пречење. Имао је изузетно тежак положај. Ветар је ударао свом снагом, ледена хладноћа умртвљивала је мишице, а и стена је била крушљива. Напредовао је сантиметарски, али дечко није одустајао. Забио је још два клина на крптом растојању. Макс и Цане су пратили без даха његов напор. Урош је за рубом осигуравао. Још дуг преступ и искобељао се на полицу, али је полица јако висила на доле и није била превише угодна за пењање. Удаљио се за дужину ужета и осигуравао за собом Уроша.

"Уроше, ако будете штогод нашли, звижди на прсте," викао је Макс, пре него што су нестали из угла.

Марко је употребио све клинове и напредовао без њих полако напред на лакши терен. Под собом су имали преко 200 метара одрезане превисне стене.

"Гледај, гледај", скоро да је дрекнуо Урош. Нашао је комад крпе од кошуље, који је лежао на снегу. "Како ли је дошао тај комад на површину снега?" замишљено је упитао Урош. Није честито изговорио питање, а снег му се провалио. Искобељао се из снега и у рупи угледао нешто црвено. И већ је био у грозници. Копао је рукама као суманут, док није из снега извукао црвене рукавице. Почео је звиждати на прсте.

Макс и Цане су ослушкивали.

"Нешто су нашли", посумњао је Макс већ код тих првих речи.

Урош се радовао прерано. Мислио је да је нашао Марковића, али је узалуд ровио по снегу. Рукавице и ништа друго.

"Пођите преко седла под стену", викнуо је Урош Макс и Цанету, "те погледајте није ли штогод испод." Закључио је да је, можда, усов однео остатке преко стене. Макс и Цане су ступили на стазу. Добар сат су требали до истог места где су нашли Јовановића. У стени су имали доста посла због леда који је био покрио клинове и пут. Често су употребљавали цепине. Нису нашли ништа друго сем стопа.

"Ко ли је ходао надолу?" упитао је Макс.

"Шта знаш ко би био, можда је Венцељ и Бовчани?"

На рубу стене, далеко над њима, појавила се силуета.

"Вратите се, није вам нужда да копате", звао је вођа. С Марком идемо још у камин да га прегледамо."

Макс је погледао двогледом нагоре и опазио их.

"Пођимо натраг," рекао је, и упутили су се горњом, пречом стазом према седлу. На седло су се вратили кроз сат времена. Почело је снажно да веје. Викали су у смеру према Котовој шпици и ускоро добили одговор.

Огласио се Урош: "Ништа нисмо нашли."

Ускоро је дошао са Марком ближе, из магле. Урош је говорио: "Све је изгажено и прекопано у камину. Управо с лопатом су дошли спасиоци из Бовца и Коритнице и копали док нису нашли. Предухитрили су нас".

Кроз недељу дана, путовао је Урош са Блажином и Марковићевом тетком у Коритницу. Сазнао је од Венцелџа да је висило зелено најлон уже смотано у омче око стеновитог стуба, други крај је висео у дубину, на том крају је висила празна омча...

"Све скупа је чудно. Марковић је за несрећу пао и вероватно се тако повредио, да је касније на ужету умро. Јовановић га је извукао нагоре до неке границе, причврстио га за стуб и покушао да се исквачи. То му није успело, јер му се перо у карабинеру искривило, због чега је, тако се чинило, пресекао уже кладивом или каменом и потом из непознатог разлога пао у дубину. Можда је био рањен и није могао по помоћ у долину те је у камину умро и зими га је однела усав преко стене. Но, у том случају не би остао тако високо под стеном. Чудан случај, управо цела гомила могућности се отвара, које нећемо никада разрешити..."

Кирил Прачек
(превод са словеначког: **З. Блажина**)

ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

Предраг Драгић - Кијук: Књижевна реч 229/84

...Уосталом, изазов Висине, односно Дубине и није ништа друго до потреба тумачења смрти, која је истовремено и Близу и Далеко. Човек који је спознао тишину ћутања, и чији се напор испољио у савлађивању висине, спознао је тајну смрти, и зато се човеку, који се решио да лута, траси и налази Висину односно Дубину, човеку који лута, тражи и налази свој живот, открива тајна смрти, као што му се Висина открива као храм...

САВЕТИ ПЛАНИНАРИМА

ПРУЖАЊЕ ПРВЕ ПОМОЋИ : ПРЕЛОМ КОСТИЈУ, УГАНУЋЕ, ИШЧАШЕЊЕ И УЈЕД ЗМИЈЕ

Планинарење, уз пружање свих дражи, собом носи, због непажње планинара или неке друге околности, и низ опасности које се испољавају у лакшим и тежим облицима повреда. Свакако су најтеже повреде које доводе до прелома костију појединих делова тела. Ради ублажавања болова и последица, о преломима је неопходно знати најосновније, а ради указивања прве помоћи повређеном.

Код снажних удара, пада, или наглих покрета, долази до ПРЕЛОМА. При томе, крајеви кости могу да остану на месту, тј. један уз други (напрснуће), или пак да се размакну и оштете околне меке делове тела.

Преломи костију се деле на:

- затворене - где су слузокожа и кожа остале неповређене;
- отворене - где је дошло до повреде коже и стварања ране са штрчањем кости.

Знаци прелома костију су:

- јаки болови који се појачавају при померању повређеног дела тела;
- деформација или одступање од нормалног облика повређеног дела тела;
- неприродна покретљивост и
- трење и шкрипање померене кости.

Код пружања прве помоћи, прво треба констатовати да ли је прелом отворен или затворен. Код отвореног прелома, најхитнија мера помоћи је постављање првог завоја, којим се спречава загађење ране. Затим се поставља имобилизација и повређени се транспортује у здравствену установу. Имобилизација се врши удлагама, зашта нам ефикасно могу послужити разне даске, шипке, сигнални троуглови и сл. Ради спречавања оштећења коже, удлаге треба обложити меким материјалом: деловима одеће, ватом и сл.

Правилна имобилизација прелома је извршена: ако су имобилисана оба зглоба између којих се налази прелом. Забрањен је сваки покушај довођења преломљене кости у нормалан положај, јер је то посао стручног лица.

До повређе кичме најчешће долази услед пађова са великих висина, или јаким удара. У тим случајевима, суштина пружања прве помоћи је у имобилизацији - стављање повређеног на чврсту подлогу у лежећем положају на леђа, без икаквог савијања кичменог стуба. Најефикаснија имобилизација је помоћу даске на коју се повређени пажљиво положи.

Код планинара су могућа УГАНУЋА зглобова ноге услед кретања неравним теренима. Угануће редовно прате јаки болови, који изазивају ограничену покретљивост.

Пружање прве помоћи састоји се у имобилизацији повређеног дела, стављања пакетића леда или хладних облога и упућивања повређеног у најближу здравствену установу.

Планинаре, повремено, задеси и ИШЧАШЕЊЕ зглоба, при чему главица кости напусти своје лежиште, уз пратњу:

- јаког бола у самом зглобу;
- промене спољног изгледа зглоба, при чему се може напипати главица ишчашене кости;
- отока зглоба и
- немогућности покрета у зглобу.

Код пружања прве помоћи, треба одмах имобилисати повређени зглоб, без покушаја повратка кости у своје лежиште, јер је то посао стручног лица, до којег се повређени одмах транспортује.

Планинари су често изложени и опасностима од УЈЕДА ЗМИЈЕ. У нашем поднебљу, најпознатије змије отровнице су шарка и поскок, које приликом уједа у рану изливају извесну количину отрова.

Знаци тровања од уједа змије су:

- јак бол на месту уједа са тачкастим раницама, уз незнатно крварење;
- кожа у пределу отока је модро-црвена;
- рад срца и дисајних органа је убрзан;
- кожа је хлађна и знојава;
- јавља се главобоља, повраћање и пролив;
- опште стање организма постаје тешко и, ако се не укаже благовремено помоћ, наступа смрт.

Пружање прве помоћи се састоји у следећем:

- неколико сантиметара изнад уједа, тело повезати гуменом повеском или марамом, уз попуштање сваких 15 минута и стављање 2-5 см више;
- помоћу дезинфикованог ножића, просећи кожу на месту уједа у виду крста, у дужини од 2-5 см, тако да резови захвате и поткожно ткиво /дубине 3-4 мм/, оставити да крв цури из реза. Ако немате раницу на устима, може се вршити исисавање крви из ране;
- повређени мора мировати, јер свако кретање изазива ширење отрова по телу;
- повређеног најхитније, по указаној првој помоћи, транспортовати до лекара.

Лица планинара, као и остали делови тела, у летњим данима изложена су утицају сунчевих зрака, који често довође до ОПЕКОТИНА. Сунчеве опекотине често прати јак бол и ако су распрострањеније, могу бити и опасне.

Одмах по насталим опекотинама, оштећеном треба указати помоћ:

- ставити на болно место хладне облоге са содом-бикарбоном ради смањења бола.
- болно место треба премазати машћу против сунчаних опекотина, нпр. "Јекодермом",
- попити аспирин уз што већу количину воде, ради спречавања грознице.

Дакле, саставни део планинарске апотеке треба да буду и ова три средства која ће добро доћи за спречавање последица сунчевих опекотина.

У наредном броју Билтена, биће више речи о вештачком дисању, гушењима и завојима.

Радовић Радомир

ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

Рашко Димитријевић: "Ка висинама и ћутању"

... Само, немојте пребацивати једино мени, ако вас крај књиге не задовољи и ако у њему видите опет нешто што личи на почетак;

јер, рекао сам вам, налазим се у зачераном кругу...

*****
БИЛТЕН ИЗЛАЗИ ПОВРЕМЕНО.

БИЛТЕН УРЕЂУЈЕ ГРУПА ЗА ПРОПАГАНДУ ПД "РАДНИЧКИ", ЖАРКА ЗРЕЊАНИНА 31.

УРЕДНИШТВО НЕ ПРИМА И НЕ ОБЈАВЉУЈЕ ТЕКСТОВЕ ДУЖЕ ОД ТРИ КУЦАНЕ СТРАНЕ.

ТИРАЖ ОВОГ БРОЈА БИЛТЕНА ЈЕ 70 ПРИМЕРАКА.

*****